

כרפס של נהרות

הכרפס נזכר במשנה פעם אחת, כאחד מצמחי הבר הפטורים ממעשרות ומדיני

כרפס - סלרי

השביעית, משום שאינם נשמרים (כרפס של נהרות' שביעית ט א). נזכר פעם אחת בתוספתא בדיני כלאים כמין שדומה לשבת, לכוסבר ולגופנן (כרפס' סתם - כלאים א א). נזכר פעם אחת בבבלי (סוכה לט ע"ב). חלק מהפרשנים חילקו בין 'כרפס' סתם לבין 'כרפס של נהרות', ולפיכך הביאו זיהויים שונים לשניהם.

הזיהויים

■ **כרפס ריחני, 'סלרי' (Apium graveolens)** - עשב חד-שנתי ממשפחת הסוככיים. מוצאו של הכרפס באגן הים התיכון והוא נפוץ בביצות ובבתי גידול לחים. קיימים שני זנים של סלרי מתורבת: **סלרי שורש (Apium graveolens var. rapaceum)** ו**סלרי עלים (var. dulce)**. משמש כירק מאכל או כתבלין, נאכל על כל חלקיו (גבעולים, עלים, זרעים ושורש). כך זיהו את הכרפס כמעט כל הפרשנים¹.

פטרוזיליה

■ **פטרוזיליה (Petroselinum crispum)** - עשב חד-שנתי ממשפחת הסוככיים. מוצאה בדרום אירופה, והיא גדלה היטב באקלים ים-תיכוני. משמשת כעשב תיבול, אך נודעו לה שימושים

שחליים

גרגר

ברפואה העממית ובפולחנים רבים. כך זיהה הירושלמי את ה'כרפס של נהרות', אותו ציטטו גם ריבמ"ץ וכפ"פ.² גם מילוננו של טובי ותפא"י זיהו כך.³

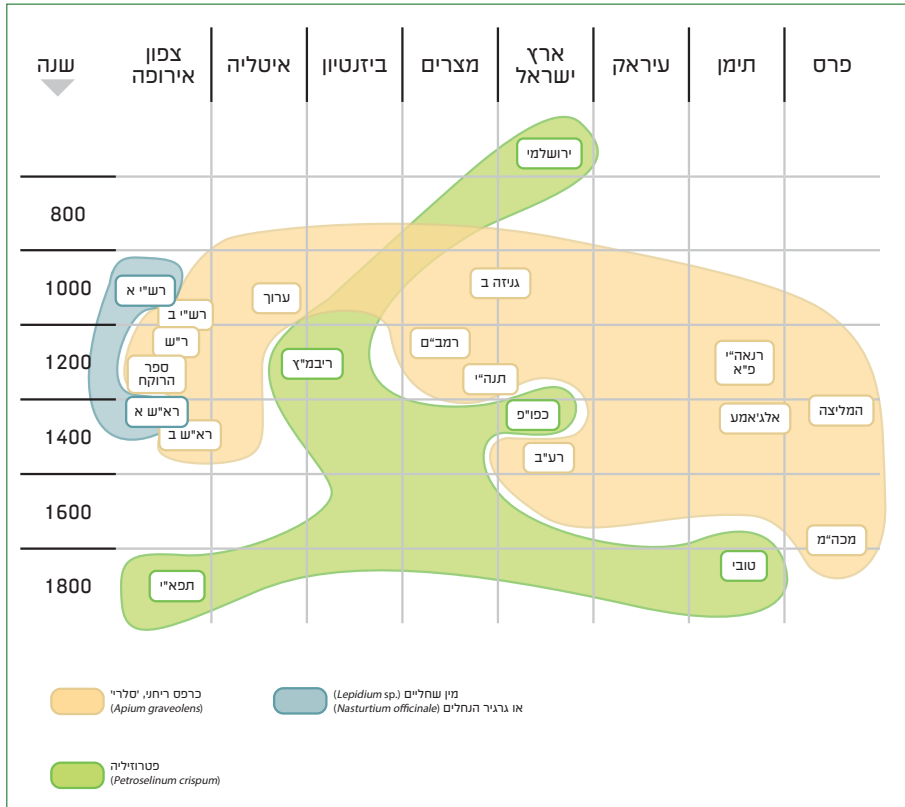
■ צמח אחר הגדל בר על גדות נהר - **שחליים** (*Lepidium*) או **גרגיר הנחלים** (*Nasturtium*). בין גרגיר הנחלים והכרפס הריחני יש דמיון מסוים (למרות השתייכותם למשפחות שונות). ייתכן שאחד מאלו הוא הזיהוי של רש"י ל'כרפס הנהרות'. כך אולי יש להבין גם את הדעה הראשונה אצל הרא"ש.⁴

עיון

כאמור לעיל, חלק מהפרשנים זיהו כשני מינים את ה'כרפס' ואת 'כרפס הנהרות' וחלקם לא הבדיל ביניהם.

כמעט כל הפרשנים מסכימים ש'כרפס' סתם הינו כרפס ריחני, אך נחלקו לגבי זהותו של כרפס הנהרות: לפי הירושלמי, ואלו שבאו בעקבותיו, מדובר במין אחר שבא מאותה משפחה - הפטרוזיליה. לחלקם זהה הוא לכרפס - אולי כמין בר לעומת הכרפס סתם שהוא מין תרבות. רש"י הביא ככל הנראה אפשרות כזו אך דחה אותה, משום שלפי ידיעותיו הכרפס אינו גדל על יד הנהרות כלל. במקום זאת, הביא זיהוי אחר שמתייחס לצמחים הגדלים בקרבת הנהר דווקא.

גם החוקרים מסכימים כי יש לזהות את הכרפס עם הכרפס הריחני.⁵ לגבי 'כרפס של נהרות' - פלדמן סבור שמדובר באותו מין.⁶ פליקס משער באותו אופן, אם כי אינו שולל את האפשרות לזהות אותו עם כרפס הביצות (*Apium nodiflorum*).⁷ צ'יז'יק מזהה את 'כרפס של נהרות' כמו הירושלמי - פטרוזיליה.⁸

הערות:

1. זרעים גניזה ב: כרפס < להלן רמב"ם; רנאה"י פ"א (שביעית ט כת"י בהמ"ל 1): כרפס אלאנהאר < תרגום מילולי - להלן רמב"ם; ערוך (ח"ד עמ' 341, ערך 'כרפס'): "א כרפס בל' לעז אפיו ובל' ישמעאל כרפס < apio (איט.). *Apium* (פיאניג'יאני, אטימולוגיה 26.6.23, http://etimo.it/?term=apio); רש"י (סוכה לט ע"ב): והכרפס של נהרות - שקורין בלעז קירשו"ן אבל של גנה חשוב הוא. ויש אומרים כרפס - אפיא וכן שמעתי, אבל נראה שאינה גדילה בנהרות (כתובות סא ע"א; ע"ז כח ע"א): אפיא < Apie (צד.ת.)=Ache (צד. דרמשטר ובלונדהיים, עמ' 7, ע' 52. עיין גם גודפרוי, צרפתית, עמ' 27, ע' Apium=apial) (ניקולוב, מילון, עמ' 502). רמב"ם (שביעית ט א עמ' 160): אלכרפס < השם כרפס מתייחס לכמה מינים ממשפחת הסוככיים (עיין אבן אלביטאר, ג'אמע, ב, עמ' 310-314). נראה שכוונתו ל-*Apium graveolens* (עיסא, עמ' 19, ע' 5); תנ"ה"י (עמ' 268 ערך 'כרפס'): הוא אלכרפס אלכסתאני < כרפס بستאני=*Apium graveolens* (עיסא, עמ' 19, ע' 5); ר"ש (שביעית ט א): אבל של גינה חשוב הוא. "א כרפס אפי"א < לעיל רש"י; ר"ש (שביעית ט א): ... ויש מפרשים כרפס אפיו < אפיו - לעיל ערוך; ספר מנהגים דבי מהר"ם (סדר פסח): כרפס שהוא אפיא < לעיל ערוך; ספר הרקח (הלכות פסח סי' רפג): כרפס הוא אפיא < לעיל ערוך; המליצה (שש. ד' 123): כרפסא כרפס < כרפס=*Apium graveolens* (חיים, מילון, ב, עמ' 627; אהונדוב, עמ' 393); רע"ב (שביעית ט א): כרפס -

כרפס של נהרות

- אפי"ו בלע"ז < לעיל ערוך; אלג'אמע (עמ' 60, ערך 'כרפס'): כרפס אלכרפס < לעיל רמב"ם; מכה"מ (ב"א ד' 24, שביעית ט): כרפס כלוויץ < אולי הכוונה ל- ترشى كلاويس= *Apium graveolens* (סטיינגאס, עמ' 295).
2. ירושלמי (שביעית פ"ט ה"א ל ונ): מהו כרפס שבנהרות. ר' יוסי בר חנינה אמ' פיטרוסילינון (כת"י וט: פטיכין ליטן) < *Petroselinum crispum=πετροσελινον* (לידל וסקוט, עמ' 1398. סינונים של *Petroselinum sativum*). ריבמ"ץ (שביעית ט א עמ' קצז): א"ר יוסי בן חנינה פיטרוסילינון < לעיל ירושלמי; כפ"פ (פרק מוז, עמ' תרסד): כסבר [ט"ס, וצ"ל: כרפס] של נהרות מהו, אמר רבי יוסי בר חנינה פיטרוסילינון, כך הוא בירושלמי (פ"ט ה"א), ובלשון ערבי קורין לו אל בקדונים < بقدونس= *Petroselinum crispum* (עיסא, עמ' 41, ע' 5; סינונים של *Carum petroselinum* ו- *Petroselinum sativum*).
3. מילון מהד' טובי (עמ' 100): כרפס - בקדנוס < לעיל (הע' 3) כפ"פ; תפא"י (שביעית ט א, פ ע"ב, על 'כרפס של נהרות'): פעטערזילען < Petersilie (גר.) = *Petroselinum crispum* (ניקולוב, מילון, עמ' 782. ודומה לו גרים, מילון, כ' 13, עמ' 1578).
4. רש"י (סוכה לט ע"ב): והכרפס של נהרות - שקורין בלעז קירשו"ן אבל של גנה חשוב הוא. ויש אומרים כרפס - אפיא וכן שמעתי, אבל נראה שאינה גדילה בנהרות < cresson (צר. עת.; צר. דרמשטטר ובלונדהיים, עמ' 35, ע' 275; גריימס, צרפתית, עמ' 150. וע"ע 'שחליים' שמוזהה שם כך) מוזהה בדרך כלל עם *Lepidium* (שחליים. ניקולוב, מילון, עמ' 586) או עם *Nasturtium* (גרגיר הנחלים. ון ווייק, מילון, א, עמ' 882). אומנם, ייתכן כי כאן כוונתו ל- *Apium nodiflorum* (כרפס הביצות, כרפסת) הנקרא בצרפתית *Faux Cresson* (שקרי/מזויף); רא"ש (שביעית ט א): כרשים של מים < 'כרשים' - ייתכן שכוונתו ל'קרשון' - לעיל רש"י.
5. לעף, פלורה, ד, עמ' 71; צ"ז'יק, אוצר, עמ' 837; פלדמן, משנה, עמ' 185; פליקס, צומח, עמ' 90.
6. פלדמן, משנה, שם.
7. פליקס, צומח, שם.
8. צ"ז'יק, אוצר, שם.